

Terug naar de wildernis van Edgeøya

De grootste Nederlandse poolexpeditie ooit vertrekt woensdag met vijftig wetenschappers naar Edgeøya bij Spitsbergen. Aan boord zijn ook de mannen die daar bijna vijftig jaar geleden overwinterden. Toen om te bewijzen dat ijsberen werden bedreigd. Nu om te kijken wat klimaatverandering er aanricht.

MAAIKE BORST

Het was een verschrikkelijk gezicht. De beer had een stuk oor, wang en scalp in zijn bek en mijn maat was machteloos.

Het Nederlandse poolonderzoek op Edgeøya eindigde in 1987 dramatisch. Piet Oosterveld, de bioloog die in 1968 als eerste met een paar man op het eiland bij Spitsbergen overwinterde en het onderzoek in de jaren daarna gaande hield, werd aangevallen door een ijsbeer. Zijn maat George Visser uit Terschelling beschreef het incident na afloop in de *Leeuwarder Courant*.

„Op het moment dat de beer mijn maat voor de tweede keer zou bijten, heb ik hem de brandende fakkel in de bek gestoken. Daar trok het beest zich niet veel van aan. Ook een tweede fakkel hielp niet. Daarop ben ik de beer op zijn rug gesprongen. Ik voel het nog, hoe sterk die poten waren. (...) Ik was ervan overtuigd, dat mijn handeling de dood van ons beide betekende.”

Ze overleefden. Gewond wisten ze hun hut te bereiken en dagen later werden ze opgepikt door een schip. Indirect betekende dit het einde van intensief Nederlands onderzoek aan de oostkant van Spitsbergen. De toename van het aantal ijsberen bemoeilijkt het werk van de wetenschappers. Piet Oosterveld keerde in 1988 nog één keer terug naar Edgeøya. Het jaar daarna verkocht hij het in 1968 opgebouwde onderzoeksstation aan de Noren, die het afbraken.

Volgende week keert de Nederlandse wetenschap eindelijk terug naar Edgeøya. Op volle sterkte. Het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen heeft de grootste Nederlandse poolexpeditie ooit georganiseerd. De Scientific Expedition Edgeøya Spitsbergen, SEES, met ongeveer vijftig wetenschappers, aangevuld met beleidsmakers, journalisten, kunstenaars, en toeristen. Ook het *Dagblad van het Noorden* gaat mee.

Een aantal bekende namen zijn aan boord: Ramsey Nasr, Helga van Leur, Stientje van Veldhoven, Peter

Kuipers Munneke. Maar de echte eregasten aan boord van de Ortelius van Oceanwide Expeditions zijn de mannen van toen. Piet Oosterveld zelf, en Paul de Groot en Ko de Korte die met hem in 1968 overwinterden. Heren van in de zeventig inmiddels. Ook Sip van Wieren, die in er 1977 rendieronderzoek deed, en Leo Jalink die zich er halverwege de jaren tachtig verdiepte in de paddenstoelen, zijn anno 2015 weer aan boord.

Expeditioneleider Maarten Loonen, de man die zes jaar bezig is geweest om het project van de grond te krijgen, is verguld dat die oude rotten in het vak erbij zijn. „Wij kunnen met veel onderzoekers allerlei gegevens van toen vergelijken met nu. Dat is prachtig, dat is de reden dat we daar naartoe gaan. Maar zij kunnen met eigen ogen zien wat er is veranderd.”

De verandering, daar draait deze tiendaagse expeditie om. En dan vooral de invloed die mensen hebben op een onbewoonde wildernis als Edgeøya. „Mensen komen daar niet, maar we verwachten toch onze invloed te zien door klimaatverandering en vervuiling.”

Wetenschappers uit zo veel vavakgebieden gaan mee dat die invloed tot in detail kan worden uitgesplitst: de grote van vogelkolonies, de groei van paddenstoelen, die diepe sporen van oude olieboringen, het smelten van gletsjers, het dieet van walrusen, de gifstoffen in voedselketens, de sedimentafzettingen van rivieren, de klimaatgeschiedenis die is opgeslagen in arctische meertjes. Om maar een paar voorbeelden te noemen.

Nergens ter wereld, zegt bioloog Loonen, is klimaatverandering zo duidelijk als in de poolgebieden. Hij komt al 25 jaar op Spitsbergen en ondervindt het aan den lijve. Ook nu, op het moment dat hij met de krant belt vanaf onderzoeksdorp Ny-Ålesund op Spitsbergen. „Blauwe lucht, windstil. Ik kom buiten zonder lang ondergoed.” Deze zomer is het wel erg extreem droog en warm, maar ook structureel is de temperatuur rond de Noordpool drie graden hoger dan in de jaren tachtig.

„We moeten onderzoeken wat die opwarming voor gevolgen heeft. Dat

Boven Spitsbergen en onder Edgeøya. Midden links het oude onderzoeksstation op Edgeøya, rechts Piet Oosterveld in 1968/69.

FOTO'S RUG EN OCEANWIDE EXPEDITIONS

is noodzaak. Van Edgeøya hebben we heel veel data uit ecologisch onderzoek van dertig, veertig, vijftig jaar terug. Het is een geweldige kans om de situatie van nu daarmee te kunnen vergelijken.”

Deze expeditie heeft niet alleen een wetenschappelijk doel, maar moet ook het belang van poolonderzoek bij het grote publiek onder de aandacht brengen. Loonen bedacht het plan zes jaar geleden toen Lourens Hacquebord, hét gezicht van Nederlands poolonderzoek, met pensioen zou gaan en de toekomst van het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen onzeker was. Die toekomst ziet er inmiddels goed uit, maar voor het Nederlands poolonderzoek in het algemeen breken spannende maanden aan. Dit najaar wordt besloten over financiering van het Nederlandse poolprogramma in de komende jaren.

De expeditie van Paul Oosterveld, Ko de Korte, Paul de Groot en wijlen Eric Flipse draaide vijftig jaar geleden om ijsberen. Ze namen deel aan een internationaal onderzoeksproject naar de populatie. Net als nu waren er zorgen om het voortbestaan van de beer. Toen niet vanwege klimaatverandering, maar omdat er veel op ijsberen werd gejaagd. Op Edgeøya schoten de vier Nederlandse studenten de beren met verdovingsgeweren en merkten ze.

Het onderzoek had succes, de ijsbeer werd een beschermd diersoort. Onbedoeld gevolg was wel dat er op Edgeøya, waar Piet Oosterveld en anderen tussen 1977 en 1987 onderzoek voortzette naar onder andere rendieren en vegetatie, steeds meer ijsberen voorkwamen die het werk verstoorden. De ijsbeer die Piet Oosterveld aanviel was bezig een rubberboot te vernielen. De onderzoeker probeerde hem weg te jagen, maar het dier was zo uitgehongerd dat een brandende fakkel hem niet meer afschrikte.

Maarten Loonen hoopt uiteindelijk dat ook deze nieuwe expeditie naar Edgeøya iets kan veranderen in hoe we omgaan met de natuur. Door heel concreet de verschillen met de eerdere expedities vast te leggen moet de invloed van de mens zichtbaar worden. „Als we kunnen aantonen dat zelfs zo'n afgelegen gebied nog ten onder kan gaan aan onze domheid, en dat helpt een beetje om een mentaliteitsverandering teweeg te brengen, dan ben ik tevreden.”

'Ik was ervan overtuigd dat mijn handeling de dood van ons beide betekende'

Maarten Loonen.